

Editörler

Doç.Dr. Betül Karagöz Yerdelen & Yrd.Doç.Dr. Mehmet Tan

TÜRK SİYASAL HAYATI I-II

Yazarlar

Doç.Dr. İlhan Aksoy
Yrd.Doç.Dr. Celal Fatih Türe
Yrd.Doç.Dr. Gürbüz Özdemir
Yrd.Doç.Dr. Kubilayhan Erman
Yrd.Doç.Dr. Mehmet Tan
Yrd.Doç.Dr. Selami Erdogan
Yrd.Doç.Dr. Yavuz Cankara
Selcan Alperay Eraslan

Editörler
Doç.Dr. Betül Karagöz Yerdelen & Yrd.Doç.Dr. Mehmet Tan
Türk Siyasal Hayatı I-II

ISBN: 978-605-5044-60-2

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

1.Baskı 2015

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Lord Matbaası

Lisans Yayıncılık
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

ÖNSÖZ

Bu kitap, Siyaset Bilimi ve bu bağlamda *Türk Siyasi Hayatı alanına* emek veren farklı yazar hocaların ortak çabasının bir ürünüdür. Alanında önemli bir boşluğu kapatacağı düşünülmekte olup bir ders kitabı olarak, ülkemizin Türk Siyasi Hayatı çalışmalarına ve sosyal bilim dünyasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Kitap yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm üç ayrı ünitenin birleşmesinden oluşan bir bütün olarak tasarlanıp sunulmuştur. Bu bölümde, eski Türk tarihlerindeki ve Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki siyasi yapı ele alınmaktadır. Aynı zamanda devrimsel nitelikte bir etkiye sahip olan Osmanlı modernleşmesi de, kapsamlı biçimde analiz edilmektedir.

İkinci bölümde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Cumhuriyet dönemi kurucu koşullarının yön verdiği tek partili siyasi hayat incelenmiştir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti siyasi hayatına yön veren olaylar ve olgular, düşünsel derinlikleri ve illiyet bağları ile değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde çok partili siyasi hayata geçiş deneyimi ve bu deneyimi hasara uğratan dönemin siyasi tıkanmaları incelenmekte olup 1960 Askeri Darbesi'ne yol açan süreç ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde 1960 ile 1980 arası döneme damgasını vuran, Türkiye Cumhuriyeti siyasi hayatı incelenmekte ve bu döneme özgü “vesayet, muhtıra, darbe” süreçleri aydınlatılmaktadır.

Beşinci bölümde 1980 sonrasındaki siyasi koşullar ele alınmakta ve Turgut Özal dönemi siyasi koşulları, dış dinamikleri göz ardı etmeden neden-sonuç ilişkisi bağlamında analiz edilmektedir.

Son olarak altıncı bölümde genel hatlarıyla Cumhuriyet dönemine etki eden siyasi düşünce ve akımlar incelenmekte ve bu anlayış altında gelişen Cumhuriyet dönemi Türk dış politikasının, yaklaşım ve uygulamaları özgün dönemlerin ışığında irdelenmektedir.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki; *Türk Siyasi Hayatı kitabı* yalnızca olaylar hakkında değil, aynı zamanda olgular ve kavramlar hakkında da, ışık açıcı bir bilgi demeti sunmaktadır. Bu bağlamda kitapta

olaylar kadar, olgu ve kavramların da dayandığı koşulların, “neden-sonuç” ilişkisi açısından iç ve dış dinamikler ekseninde çözümlendiği görülmektedir. Bu derinlik ve yoğunluk ise, *Türk Siyasi Hayatı* kitabını, dolayısıyla kitabın özünü oluşturan bölümlerdeki ve ünitelerdeki konular bütünü, bilimsel ilgi odağı yaptığı kadar, zorlu bir inceleme alanı olarak da ortaya çıkarmaktadır.

Bu kitabın amacı, *Türk Siyasi Hayatı* dersini okuyacak olan başta lisans öğrencileri olmak üzere, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile sosyal bilim incelemecilerine ufuk açıcı bilgi seti sunabilmektir. Bu uğurda titiz bir çalışma yürütülmüş ve elinizdeki kitaba ulaşılmıştır. Karşılaşılabilecek eksikler ve hatalar için peşinen özür diler, sonraki basımlarda katkı sağlayabilecek eleştiri ve önerilerinizi almaktan memnun olacağımızı bildiririz. Başta bölüm ve ünitelerin yazarları olmak üzere, yazılanları bir kitaba dönüştürerek öğrencilere ulaştıracak bilgi birikimini ve deneyimini ilave eden Lisans Yayınları ilgililerine ve yayım-dağıtım sürecinde emek veren herkese ve elbette *Türk Siyasi Hayatı* kitabından yararlanacak değerli okuyuculara teşekkür ederiz.

Saygılarımızla.

İstanbul, 2015

Editörler

Doç. Dr. Betül Karagöz Yerdelen
Yrd.Doç.Dr. Mehmet Tan

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
Bölüm 1	
ESKİ TÜRK DEVLETLERİNDE VE OSMANLI DEVLETİ'NDE SİYASİ YAPI VE HAYAT	11
Ünite 1	
ESKİ TÜRK DEVLETLERİNDE VE OSMANLI DEVLETİ KLASİK DÖNEMİNDE SİYASİ YAPI VE HAYAT	13
1.1.1. Modern Dönem Öncesinde Türklerde Siyasi Hayat	14
1.1.1.1. Türk Devlet ve Siyaset Geleneği	14
1.1.1.1.1. Türk Siyaset Geleneğine Yön Veren Kavram ve Anlayışlar	15
1.1.1.1.2. Kut Kavramı ve Türklerde Egemenlik Anlayışı	15
1.1.1.1.3. Töre Kavramı ve Sınırlı İktidar Anlayışı	20
1.1.2. Klasik Dönem Osmanlı Devleti	23
1.1.2.1. Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nin Dünya Görüşü	24
1.1.2.2. Devlet Yapısı ve Kurumlar	27
1.1.2.2.1. Osmanlı Hanedanı ve Padişah	28
1.1.2.2.2. Osmanlı Sarayı	32
1.1.2.2.3. Şehzadeler	33
1.1.2.2.4. Osmanlı Merkez Teşkilâtı	34
1.1.2.2.5. Taşra İdari Teşkilatı	38
1.1.2.3. Osmanlı Toprak (Tımar) Sistemi	40
1.1.2.4. Osmanlı Millet Sistemi	43
Yararlanılan Kaynaklar	46

Ünite 2	
OSMANLI DEVLETİ GERİLEME DÖNEMİNDE SİYASİ YAPI VE MODERNLEŞME ATILIMI	
1.2.1. III. Selim Dönemi	51
1.2.2. II. Mahmut Dönemi	57
Yararlanılan Kaynaklar	66
	76

Ünite 3	
OSMANLI DEVLETİ'NDE BOZULMALAR, DEĞİŞİM VE MODERNLEŞME SÜRECİ	
1.3.1. Tanzimat Dönemi	79
1.3.1.1. İç Faktörler	81
1.3.1.2. Dış Faktörler	82
1.3.1.3. Tanzimat Dönemi Islahatları	84
1.3.1.4. Islahat Fermanı	85
1.3.1.5. Islahat Fermanının Uygulanması, Tepkiler ve Fermanın Sonuçları	88
1.3.1.6. Tanzimat Dönemi Uygulamalarına Tepkiler ve Fermanların Sonuçları	89
1.3.1.7. Tanzimat Dönemi Siyasi Olayları	92
1.3.1.8. I. Meşrutiyet ve II. Abdülhamit Dönemi	94
1.3.1.9. II. Meşrutiyet Dönemi Siyasi Olayları	103
1.3.1.10. II. Abdülhamid'in Politikası	107
1.3.1.11. IV. Mehmed Reşad Dönemi Siyasi Olaylar	114
1.3.1.12. I. Dünya Savaşı	116
1.3.1.13. Dönemin Siyasi Düşünce ve Akımları	125
Yararlanılan Kaynaklar	134
	138

Bölüm 2	
KURTULUŞ SAVAŞI, CUMHURİYET'İN KURULUŞU VE CUMHURİYET DÖNEMİNDE SİYASAL YAPI VE HAYAT	
2.1. Milli Kurtuluş Hareketi ve Savaşı (1918-1922)	143
2.1.1. Savaşın Sona Ermesi	145
2.1.2. Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı	145
2.1.3. Son Osmanlı Mebusan Meclisinin (OMM) Açılması	153
	162

2.1.4. Kurtuluş Savaşında Cepheleler	171
2.1.5. I.TBMM (23 Nisan 1920-1 Nisan 1923)	194
2. 2. Rejim Değişikliği ve Ulusal Bütünleşme Dönemi (1923-1938)	196
2.2.1. II. TBMM (11 Ağustos 1923-23 Nisan 1927)	196
2.2.2. Siyasal Partiler	206
2.2.3. Cumhuriyet Dönemi Ayaklanmalar	210
2.2.4. Atatürk İlkeleri	213
2.2.5. Atatürk Devrimleri (İnkılâpları)	218
2.2.6. Ekonomik Alandaki Gelişmeler	226
2.2.7. Tarım Alanındaki Gelişmeler	229
2.2.8. Atatürk Döneminde Türkiye'nin Dış Politikası	229
2.3. İnönü Dönemi ve Çok Partili Hayata Geçiş (1938-1946)	235
2.3.1. İç Politika	235
2.3.2. Siyaset ve Partiler	239
2.3.3. Türkiye'nin Ekonomisi	245
2.3.4. Türkiye'nin Dış Politikası	252
2.3.5. Türkiye'ye Yönelik SSCB Tehdidi	258
2.3.6. Türkiye ABD Yakınlaşması	269
Yararlanılan Kaynaklar	277

Bölüm 3

ÇOK PARTİLİ HAYATIN İLK YILLARI VE DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI DÖNEMİ (1946 – 1961)	281
3.1. Çok Partili Hayatın İlk Yılları (1946-1950)	282
3.1.1. DP nin Kuruluşu ve Yaşanan Tartışmalar	287
3.1.2. 1946 Seçimleri ve Sonrasındaki Gelişmeler	289
3.1.3. DP nin 1.Kongresi ve Hürriyet Misakı'nın Yayınlanması	293
3.1.4. DP ve CHP Arasındaki İlişkilerin Gerilmesi ve 12 Temmuz Beyannamesi	295
3.1.5. CHP nin Kendini Çok Partili Hayata Ayarlama Çabası: 1947 Kongresi	299
3.1.6. 1950 Seçimleri ve İktidar Değişimi	302
3.2. Demokrat Parti İktidarı Dönemi (1950 – 1960)	306
3.2.1. DP İktidarı ve İlk İcraatlar	306

3.2.2. DP - Muhalefet İlişkileri	308
3.2.3. DP – Ordu İlişkisi	312
3.2.4. DP – Din ve Laiklik İlişkisi	316
3.2.5. DP Dönemi Ekonomik ve Sosyal Politikalar	321
3.2.6. 1954 Milletvekili Genel Seçimleri	324
3.2.7. DP nin İzlediği Dış Politika	326
3.2.8. 1957 Milletvekili Genel Seçimleri	334
3.2.9. Darbeye Giden Süreçte Yaşananlar	335
3.3. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Yönetimi (1960 – 1961)	340
3.3.1. Milli Birlik Komitesi ve Darbeden Devrime: Profesörlerin Rolü	343
3.3.2. MBK İçindeki Görüş Ayrılıkları	346
3.3.3. MBK ve Ordu	350
3.3.4. DP lilerin Yargılanması	351
3.3.5. 1961 Anayasası nın Kabulü, Seçimler ve Demokrasiye Dönüş	353
Yaralanılan Kaynaklar	359

Bölüm 4

TÜRK SİYASAL HAYATINDA VESAYET, MUHTIRA VE DARBE YILLARI (1960-1980)

4.1. Yeni Bir Demokrasi Anlayışına Giden Yol	366
4.1.1. 27 Mayıs Götüren Siyasal Gelişmeler	366
4.1.2. 27 Mayıs Dönemi	369
4.1.2.1. Yassıda Yargılamaları	370
4.1.2.2. 1961 Anayasası'nın Hazırlık Süreci	371
4.1.2.3. 1961 Anayasası'nın Kurduğu Sistem	372
4.2. Askeri Vesayet Altında Demokrasi Arayışları (1961-1971)	374
4.2.1. 1961 Seçimleri ve Koalisyonlar Dönemi	375
4.2.1.1. 1962 Yerel Seçimleri	376
4.2.1.2. 1962 ve 1963 Darbe Girişimleri	377
4.2.1.3. 1965 Seçimlerine Doğru	378
4.2.2. 1965 Seçimleri ve AP İktidarı	379
4.2.3. 1969 Seçimleri ve Yeniden Askeri Müdahaleye Doğru	383

4.3. 12 Mart Muhtırası ve Reform Hükümetleri Dönemi	385
4.3.1. 12 Mart Muhtırası	385
4.3.2. 12 Mart Hükümetleri	386
4.3.3. 1971 ve 1973 Anayasa Değişiklikleri	389
4.3.4. 1973 Cumhurbaşkanlığı Seçimi	390
4.4. 1973 Seçimleri ve Yeniden Koalisyonlar Dönemi	391
4.4.1. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı	392
4.4.2. Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti	395
4.4.3. 1 Mayıs 1977’de Taksim’deki İşçi Bayramında Yaşananlar	396
4.5. 1977 Seçimleri ve Sonrası: Koalisyon Hükümetleri, Şiddet Olayları ve Ekonomik Çöküş	397
4.5.1. II. Milliyetçi Cephe Hükümeti ve Güneş Motel Olayı	399
4.5.2. III. Ecevit Hükümeti ve Maraş Olayları	400
4.5.3. Son Hükümet ve 12 Eylül Doğru	402
4.5.3.1. 24 Ocak 1980 Kararları	402
4.5.3.2. 1980 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri	403
4.6. Genel Olarak 12 Eylül Darbesine Giden Süreç	404
4.7. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi	407
4.7.1. 12 Eylül Dönemi	408
4.7.2. Yeni Anayasanın Hazırlanma Süreci	410
4.7.3. 1982 Anayasası’nın Genel Karakteri	411
Yararlanılan Kaynaklar	414

Bölüm 5

ÖZAL DÖNEMİ, 28 ŞUBAT SÜRECİ VE AK PARTİ DÖNEMİ

	417
5.1. 1983 Genel Seçimleri ve Turgut Özal Dönemi (1983-1993)	418
5.1.1. Yeni Siyasal Partilerin Kurulması ve Çok Partili Siyasal Hayata Geri Dönüş	418
5.1.2. I. Özal Hükümeti (1983-1987)	420
5.1.2.1. Ekonomi Politikaları	421
5.1.2.2. ANAP’ın Siyasal Kimliği: Milliyetçi/ Muhafazakârlık	426
5.1.3. 1987 Genel Seçimleri, II. Özal Hükümeti ve Gerileme Dönemi	427

5.1.4. Özal'ın Cumhurbaşkanlığı Dönemi	431
5.1.5. Özal ve Demokratikleşme	432
5.2. Özal'ın Ölümü, Koalisyonlar ve 28 Şubat Süreci (1993-2002)	434
5.2.1. Özal'ın Ölümü	434
5.2.2. Koalisyonlar Döneminin Başlangıcı (DYP-SHP Koalisyonu)	434
5.2.3. 1995 Genel Seçimleri ve 28 Şubat'a Giden Yol	438
5.2.4. Ordunun Siyasete Müdalesi ve 28 Şubat Süreci	441
5.2.5. 1999 Genel Seçimleri (DSP-MHP-ANAP Koalisyonu)	444
5.3. 2002 Genel Seçimleri ve AK Parti Dönemi (2002-2014)	446
Yararlanılan Kaynaklar	454

Bölüm 6

CUMHURİYET DÖNEMİNDE SİYASAL DÜŞÜNCELER VE DIŞ POLİTİKA

	459
6.1. Cumhuriyet Döneminde Siyasal Düşünce ve Akımlar	460
6.2. Cumhuriyet'ten Günümüze Türk Dış Politikası	463
6.2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Çizdiği Dış Politika Seyri	463
6.2.2. Kurtuluş Savaşı Dönemi Dış Politika İlkeleri	466
6.2.3. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türk Dış Politikası'nın Seyri	469
6.2.4. Soğuk Savaş Yıllarında Türk Dış Politikası'nın Temel Parametreleri	470
6.2.5. Soğuk Savaş Sonrası Türk Dış Politikası'nın Pozisyonu	475
6.2.6. 2000'lerde Türk Dış Politikasının Ana Hatları	476
Yararlanılan Kaynaklar	479

EKLER

Ek 1 Tanzimat Fermanı	481
Ek 2 Islahat Fermanı	483
Ek 3 Mondros Ateşkes Antlaşma Hükümleri	487
	493